

Humanetikk og menneskeverd

Jon Kvalbein, Dagen 22. januar, 2010.

Didrik Söderlinds kronikk "Kvalbein og humanetikken" (DM 14/1) var en respons på min artikkel i DM 22/12. Mitt utgangspunkt var Kari Vigelands innlegg på FriTanke.no, der hun advarte mot en tsunami der "oldisene oversvømmer landet" og bad politikerne sette tak på legende og livsoppholdene behandling for de aller eldste. Min artikkel konkluderte: "Ateismen, menneskesynet og de etiske prinsipper som humanetikerne anvender, understøtter bruk av aktiv dødshjelp. Kari Vigeland og Levi Fragell har god grunn til å hevde at deres kamp for aktiv dødshjelp er i full overensstemmelse med HEFs grunnsyn."

Både Vigeland og Fragell er tidligere generalsekretærer i HEF. De kjemper nå for aktiv dødshjelp og har støtte i den internasjonale humanistbevegelsen. HEF har ingen offisiell mening i spørsmålet, som diskuteres sterkt innad.

Söderlind har en sentral posisjon i HEF, som livssynsrådgiver og redaksjonssekretær i tidsskriftet Humanist. Hans artikkel er saklig og skrevet i en vennlig tone. Jeg merker meg at han er enig med meg på en rekke viktige punkter. Etikk kan ikke utledes på naturvitenskapelig grunnlag. Lykke er overvurdert som et mål for livet. Det trengs en ytre målestokk for hva som er god moral, og den må humanetikerne velge.

Söderlind betviler ikke at Kari Vigelands syn er fundert i et humanetisk livssyn. Men han fremholder samtidig at hun "fortolker humanismen på måter mange humanister – og HEF som organisasjon – ikke går god for". Som alternativ tenkning om menneskeverdet anbefaler Söderlind en artikkel av filosofen Morten Fastvold i Humanist (4/09).

Menneskeverdets begrunnelse

Fastvolds artikkel er interessant. Kan tanken om menneskeverdet begrunnes innfor en sekulær humanisme, spør han. Postulatet om at alle mennesker er født like, det vil si likeverdige, finnes i den amerikanske uavhengighetserklæringen av 1776, den franske menneskerettighetserklæringen av 1789 og i FNs menneskerettighetserklæring av 1948. Fastvold gjør selv oppmerksom på at dette ikke "kwitter oss med religiøse føringer". De amerikanske "founding fathers" av 1776 var erklærte kristne. Det samme var eidsvollsmennene i 1814, som knyttet likeverdstanden til en kristen bekjennelse, skriver han. Jeg vil tilføye: Også menneskerettighetene er preget av et kristent menneskesyn. De er utmeislet i skyggen av totalitære ateistiske ideologier.

En kristen begrunnelse for menneskeverdet viser til at alle mennesker er skapt av Gud med ansvar overfor Gud og hverandre. Guds frelsesvilje omfatter alle mennesker. Alle har samme menneskeverd, uavhengig av rase, kjønn, legninger, alder, helsetilstand og egenskaper. Fastvold har rett når han skriver: "Når humanetikerne verken tror på noen gud eller på noen objektivt eksisterende naturrett, må en helt annen betraktningmåte legges til grunn." Han oppgir å gi menneskeverdet en rasjonell begrunnelse. Dersom man tror at alt her i verden kan begrunnes rasjonelt, ligger man under for en fordom, skriver Fastvold.

"Vi trenger ikke å forestille oss at et menneskes natur er skapt eller inngitt oss av noen gud, den kan vel så gjerne være frembrakt gjennom en høyst dennesidig evolusjon." Deretter "antar" (!) han at "hvert menneske har en naturlig verdighet som spontant springer fram dersom den ikke undertrykkes". Legg merke til at menneskeverdet begrunnes i en antagelse! Fastvold betrakter mennesket "som en dyreart skapt gjennom evolusjonen". Han viser til "intuisjonens retningsgivende kraft". Han registrerer at trangen til selvhevdelse og behovstilfredsstillelse er felles for menneskene og at dette "fører til at man bekjemper hierarkiet". Ved "intuisjon" (!) "vet vi fra vi er helt små at verdighet er noe vi har krav på", hevder han.

Her er jeg uenig. Fortsatt lever lavkastemennesker som avfinder seg med situasjonen. Jeg møtte selv en sidamo i Etiopia som takket norsk misjon som hadde brakt evangeliet til hans stamme. Kristendommen gav oss menneskeverd, sa han, før trodde vi på dem som ikke regnet oss som mennesker. Også i vestlige land kan barn være misbrukt i årevis, uten å ha skjønt at dette var

krenkende. Tanken om menneskeverd forstås neppe intuitivt, det forutsettes et miljø. Vesten er fortsatt preget av kristen tradisjon. Det er ikke tilfeldig at land som er dominert av hinduisme, islam eller ateisme har problemer med menneskerettene.

Fastvold viser til teologen Løgstrups etiske tenkning og hevder at humanetikere står fritt til å anvende disse ideene i en ikke-religiøs kontekst. Han viser også til teologen John Rawls, som har formulert en etikk som ikke er spesifikt kristelig. Fastvold hevder at humanetikere, kristne og muslimer på dette grunnlag fritt kan diskutere seg imellom hvordan ideen om menneskeverd kan begrunnes. Ja, han hevder at "vi i et rawlsiansk samfunn må avstå fra slike utførlige begrunnelser". Merk at Fastvold i sin leting etter begrunnelse for menneskeverdet søker hjelp hos teologer, ikke i en sekulær-humanistisk tradisjon.

Konklusjoner

Fastvold oppsummerer: "De som hadde forventet en tvers igjennom rasjonell og ubestridelig begrunnelse, vil måtte bli skuffet." Ja, han avviser at menneskeverdet trenger sekulær begrunnelse: "La oss derfor konkludere med at menneskeverdet er en realitet enten Gud lever eller er død, og at dét bør være nok for oss humanetikere."

Fastvold representerer en søkende og ærlig holdning som fortjener ros. Hans tanke om at menneskeverdet er noe intuitivt, kan svare til den kristne tanke at det finnes en naturlig åpenbaring (Rom 1:20). Men når Fastvold synes å betrakte menneskeverdet som en frukt av evolusjonen, er det vanskelig å følge ham. Da blir menneskeverdet til syvende og sist et resultat av naturlover og tilfeldigheter og får ingen normativ funksjon. Jeg kan ikke se at Fastvold har maktet å gi menneskeverdet en begrunnelse som forhindrer at menneskeverdet blir gradert.

Min sammenfatning er: Vigeland forsvarer aktiv dødshjelp. Jeg har påvist at hennes syn har grunnlag i HEFs grunnsyn. Søderlind benekter ikke dette, men viser til at andre humanetikere kommer til motsatt konklusjon. Han viser til Fastvolds begrunnelse av menneskeverdet. Fastvold gir ingen rasjonell begrunnelse, men taler om menneskets intuitive verdighet. Jeg kan ikke se at hans argumentasjon tilbakeviser tanken om et gradert menneskeverd. Et begrunnet forsvar for et ugradert menneskeverd som skulle hindre avlivning av ufødte barn eller syke og eldre med dårlig livskvalitet, har jeg fremdeles til gode å se fra humanetisk hold. At mange humanetikere fortsatt er imot aktiv dødshjelp, er positivt. Jeg tror dette skyldes at et kristent menneskesyn preger dem sterkere enn de selv er klar over.

Jeg har i denne artikkelen avgrenset meg til debattens tema. Søderlind reiser i sitt innlegg også andre interessante spørsmål, som jeg heller får prøve å komme tilbake til senere.